

LAPSIPERHEIDEN VANHEMPIEN KUVAUKSET

SAADUSTA SOSIAALISESTA TUESTA

POIKKEUSOLOJEN AIKANA

Tässä artikkelissa tarkastelemme lapsiperheiden vanhempien kuvauksia saadusta sosiaalisesta tuesta keväällä 2020 koronavirusta (COVID-19) seuranneiden poikkeusolojen ja sosiaalisen eristytymisen tilanteessa. Aineisto, johon artikkeli pohjaa on kerätty monikielillä sähköisellä kyselylomakkeella, jota jaoimme sosiaalisessa mediassa huhtikuussa 2020. Kyselyyn vastasi tänä aikana 1296 vastaajaa. Sosiaalisen tuen näkökulma on kiinnostava poikkeusolojen tarkasteluun, sillä fyysistä läsnäoloa vaativat tuen muodot vähentyivät sosiaalisten kontaktien rajoitusten vuoksi samalla, kun tuen tarpeet useassa perheessä muuttuivat tai lisääntyivät erilaisten työ-, päiväkotijärjestelyiden myötä.

Kevään 2020 poikkeusolot tuottivat monenlaisia muutoksia perheiden arkeen ja yhteiskunnan toimintaan. Julkisessa keskustelussa on nostettu esiin, että perhevähivalta (HS 2020a) ja poliisin kotihälytykset (HS 2020b) lisääntyivät. *Helsingin Sanomien* teettämässä kyselyssä (HS 2020c) useat sosiaalialan ammattilaiset ja opettajat toivat esille huoltaan koronarajoitusten vaikutuksista lapsiin ja nuoriin, joiden vanhemmilla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Suomen Monikkoperheet ry:n toteuttamassa kyselyssä (2020) ilmeni,

että hallituksen ja viranomaisten suosituksia pienten lasten kotona pitämisestä noudatettiin monessa perheessä siitä huolimatta, että niiden koettiin johtavan kestävämpään tilanteeseen perheen arjessa. Lasten ja perheiden palveluita käytettiin poikkeusolojen aikana tavallista vähemmän esimerkiksi varhaiskasvatuksen, neuvolan ja muiden terveystalveluiden osalta (Lammi-Taskula 2020).

Poikkeusolot vaikuttivat monen perheen taloudelliseen tilanteeseen perheen aikuisten joutuessa lomautetuiksi tai työttömiksi. Helsinki Graduate Schools of Economicsin tekemän raportin mukaan Kelan työttömyyskorvausten hakemusten määrä oli yli kolminkertainen maaliskuussa 2020 verrattuna vuoteen 2019 (GSE 2020). Sosiaalibarometrin ennakkotietojen mukaan poikkeusolot kärjistyivät toimeentulo-ongelmia, mikä näkyi ruoka-avun tarpeen, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen haun, velkaongelmien ja vuokratilastien lisääntymisenä. Kelan palveluiden siirtyminen verkkoon vaikeutti monien, esimerkiksi iäkkäiden ja vieraskielisten sekä sellaisten asiakkaiden asiointia, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää internet-yhteyttä. (SOSTE 2020.)

Sosioekonominen eriarvoisuus näkyi koronakriisissä, sillä matalapalkkaisilla aloilla töistä pois oleminen tai etätyö eivät usein olleet vaihtoehtoja (Zechner & Romakkaniemi 2020). Perheiden tilanteet erosivat myös esimerkiksi kotona etätyöhön järjestettävissä olevan tilan suhteen. Poikkeusolojen on arveltu vaikuttaneen kielteisesti erityisesti niihin perheisiin, jotka ovat olleet haavoittuvassa tilanteessa ja joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia (Kestilä, Härmä & Rissanen 2020). Nuorille suunnatun kyselyn mukaan suurin osa 13–19-vuotiaista vastaajista koki poikkeusolot kielteisesti. He raportoivat muun muassa kokeneensa ahdistusta, yksinäisyyttä, jaksamattomuutta, koulunkäynnin ongelmia ja väsymystä sekä käyttäneensä liikaa internetiä. (A-lehdet 2020.)

Fegert ym. (2020) ovat kartoittaneet EU-maissa koronapandemian aikana julkaistuja raportteja, kannanottoja ja tutkimuksia narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Sosiaalinen eristäytyminen ja taloudellinen epävarmuus ovat katsauksen mukaan vaikuttaneet kielteisesti vanhempien mielenterveyteen, mikä on lisännyt perheväkivallan ja lasten kaltoinkohtelun riskiä. Merkittävänä haasteena tässä tilanteessa kirjoittajat näkivät lasten ja perheiden palveluiden toteuttamisen etänä. (Myös Haider, Tiwana & Tahir 2020; Wang ym. 2020.) Sosiaalisen tuen saatavuus on liitetty aikaisemmin esimerkiksi SARS-epidemian aikana lisääntyneiden traumaperäisten stressoireiden ja sairastumiseen liittyvän huolen ja ahdistuksen kanssa selviämiseen (Bonanno ym. 2008).

Tutkimuksessamme tarkastelemme lapsiperheiden vanhempien omia määritelmiä poikkeustilanteesta saadusta sosiaalisesta tuesta. Kysymme miten lapsiperheiden vanhemmat kuvaavat saatua sosiaalista tukea poikkeusolojen aikana ja millaisia merkityksiä he antavat sosiaaliselle tuelle tässä tilanteessa. Analyysissämme kiinnitämme huomiota saadun sosiaalisen tuen ulottuvuuksiin, sisältöihin ja muotoihin sekä tuelle annettuihin merkityksiin.

LÄHESTYMISTAPOJA

SOSIAALISEEN TUKEEN

Käsitettä *sosiaalinen tuki* ryhdyttiin käyttämään 1970-luvulla Yhdysvalloissa (Caplan 1974; Cassel 1976; Cobb 1976). Sosiaalisen tuen määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan se vaihtelee tutkimuksesta riippuen. Williamsin, Barclayn ja Schmiedin (2004) mukaan määrittelyiden erot liittyvät ensisijaisesti siihen, miten laajasti sosiaalinen tuki ymmärretään. Sosiaalisen tuen katsotaan useimmiten sisältävän ainakin seuraavat ulottuvuudet: *emotionaalinen tuki*, joka viittaa ymmärrykseen, välittämiseen sekä turvallisuuden tunteen muodostumiseen, *tiedollinen tuki*, johon sisältyy päätöksenteossa tukeminen, palautteenanto ja neuvot sekä *konkreettinen tuki*, joka voi olla aineellisen avun antamista tai ajan käyttämistä toisen hyväksi. Käytännössä nämä tuen muodot ovat usein limittäisiä. (House 1981, 24; Cohen & Syme 1985.)

Sosiaalista tukea on lähestytty usein myös suhteiden näkökulmasta, kuten Antonuccin (1990) mallissa, jossa ihmisten väliset suhteet ymmärretään eri tasoisina niin, että ensimmäisellä tasolla ovat perheenjäsenet, toisella tasolla ystävät, sukulaiset, naapurit ja kollegat, ja kolmannella tasolla satunnaiset kohtaamiset sekä muodolliset palvelut, kuten julkiset tai yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Tutkimuksissa on myös tarkasteltu tuen määrää, intensiteettiä, antamisen ja vastaanottamisen motiiveja, tyytyväisyyttä saatuun tukeen ja tuen tarvetta (House ym. 1985; Heaney & Israel 1997; Williams, Barklay & Schmied 2004). Lisäksi tutkimuksissa on pyritty erottelemaan, onko kyse saadusta vai annetusta tuesta sekä huomioimaan, että sosiaaliselle tuelle annetut merkitykset vaihtelevat kontekstin ja tilanteiden muuttuessa sekä eri yksilöiden välillä (Cohen & Syme 1985; Cohen & Willis 1985; Antonucci 1990; Kim, Sherman & Taylor 2008; Eagle, Hybels & Proeschold-Bell

2019). 1970- ja 1980-luvuilla muodostettuja määritelmiä sosiaalisesta tuesta pidetään edelleen toimivina: vaikka sosiaalisen tuen tutkimus on viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana laajentunut eri konteksteihin, useat 2000-luvun tutkimukset nojaavat varhaisiin tutkimuksiin nimenomaan sosiaalisen tuen operationalisoinnissa.

Sosiaalisen tuen tulkitaan olevan yhteydessä hyvinvointiin, joskaan ei ole olemassa yksimielisyyttä siitä, millä tavoin sosiaalinen tuki tuottaa hyvinvointia (Heaney & Israel 1997). Wangin ja kumppaneiden (2018) systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa kartoitettiin määrällisiä tutkimuksia, joissa oli tarkasteltu sosiaalisen tuen puutteen ja mielenterveyden yhteyttä, ja katsauksen mukaan emotionaalisen tuen puute ennustaa heikompaa mielenterveyttä, vakavampia psyykkisiä oireita ja heikompaa toipumista. Samaan tulokseen ovat päätyneet myös Harandi, Taghinasab ja Nayeri (2017) omassa saman aihealueen kirjallisuuskatsauksessaan. Tiedollisen tuen on katsottu tukevan päätöksentekoa esimerkiksi sairauden hoitoon liittyen, kun taas emotionaalisen tuen on nähty toimivan puskurina stressiä vastaan (Cohen & Syme 1985; Heaney & Israel 1997; Cohen, Gottlieb & Underwood, 2000; Bovier, Chamot & Perneger 2004).

Sosiaalisen tuen on todettu vaikuttavan myönteisesti myös fyysiseen terveyteen vähentämällä sairastumisen mahdollisuutta sekä lisäämällä sopeutumista eri sairauksiin ja nopeuttamalla toipumista (Barth, Schneider, & von Kalen 2010; Bekele ym. 2013; Bowen ym. 2014). Yhteyttä sosiaalisen tuen ja terveyden välillä on selitetty psykologisilla tekijöillä (vähentää stressiä), sosiaalisilla seurauksilla (lisää arvokkuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunteita) sekä käyttäytymiseen liittyvillä tekijöillä (vahvistaa mahdollisuuksia ylläpitää terveellisiä elämäntapoja tuen, neuvojen ja mallin avulla) (Ushino ym. 2018). Perheitä koskevissa tutkimuksissa vanhempien saama tuki on esitetty koko perhettä suojaavana tekijänä, joka vahvistaa erityisesti vanhempien psyykkistä

hyvinvointia ja toimintakykyä ja heijastuu tätä kautta myös lasten hyvinvointiin (Armstrong, Birnie-Lefcovitch & Ungar 2005; Green, Furrer & McAllister 2007).

Sosiaalisen tuen tarpeen on todettu kasvavan erityisesti erilaisten kriisien ja muutosten aikana, jotka voivat liittyä esimerkiksi talouden muutoksiin (Milner ym. 2016), muuttoon toiseen maahan (Heino & Veistilä 2015), omaan sairastumiseen (McGuire ym. 2020) tai läheisten sairastumiseen (Park ym. 2019). Kaniastyn (2020) toteuttamassa kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin tutkimuksia sosiaalisten suhteiden merkityksestä luonnonkatastrofien yhteydessä, ja todettiin sosiaalisella tuella olevan sekä psykologisesti että sosiaalisesti suojaavia vaikutuksia. Katsauksen tutkimusten mukaan sosiaalinen tuki aktivoitui paikallistasotasolla, jolloin myös yhteisön jäsenten keskeinen solidaarisuus lisääntyi vahvan yhteisen ja usein menetyksiä sekä epävarmuutta sisältävän kokemuksen vuoksi. Tämä solidaarisuus ei kuitenkaan välttämättä ulottunut kaikkiin ryhmiin tai ihmisiin.

Sosiaalisen tuen tarkastelu COVID-19-taudin leviämisestä seuranneiden poikkeusolojen kontekstissa on kiinnostavaa, sillä vuoden 2020 poikkeusolot eroavat muista poikkeusoloiksi tulkittavista kriiseistä kuten luonnonkatastrofeista tai ihmisten aiheuttamista katastrofeista siten, että ne eivät ainoastaan kosketa paikallisyhteisöjä, vaan ovat sekä valtakunnallisia että maailmanlaajuisia. Lisäksi kyseinen pandemia on uhannut joko suoraan tai epäsuoraan useita tärkeitä inhimillisiä resursseja kuten turvallisuutta ja terveyttä, sosiaalisia kontakteja ja niiden tuottamaa tukea sekä taloudellisia resursseja. Tämän voidaan olettaa aiheuttavan yksilöille suurta kuormitusta ja korostavan sosiaalisen tuen tarvetta. (van der Velden ym. 2020, 541.)

Williams, Barklay ja Schmied (2004) ovat huomauttaneet, että suuri osa sosiaalisen tuen tutkimuksesta on määrällistä ja keskittyy sosiaalisen tuen sekä eri tekijöiden yhteisvaikutuksiin. Heidän mukaansa sosiaalista tukea olisi

myös tutkittava laadullisin menetelmin, jotta vastaajat voisivat määritellä sitä ja sen merkityksiä itselleen kussakin spesifissä tilanteessa. Myös Reblin ja Uchino (2008, 206) esittävät, että tutkimuksessa tulisi tarkastella sitä, millä tavoin sosiaalinen tuki tuottaa hyvinvointia sen sijaan, että todennetaan tämän yhteyden olemassaoloa. Laadullisessa tutkimuksessa tämä voisi tarkoittaa sosiaalisen tuen saamisen tai vastaanottamisen kontekstin ja tuen sisältöjen sekä tuelle annettujen merkitysten tarkastelua, kuten teemme tässä tutkimuksessa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

JA AINEISTON KUVAUS

Artikkeli perustuu lapsiperheiden arkea koronaviruksen aiheuttamissa poikkeusoloissa kartoittaneeseen kyselyyn, joka toteutettiin Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin yhteistyönä Helsingin yliopiston e-lomakkeen avulla. Kysely oli monikielinen, ja se tuotettiin samanlaisena suomeksi, ruotsiksi, venäjäksi, englanniksi ja espanjaksi. Jaoimme kyselyä sosiaalisessa mediassa yhteistyössä sosiaalialan järjestöjen, lapsiperheaiheisten keskustelupalstojen, Facebook-ryhmien ja blogien sekä Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin tiedotuksen kanssa. Kysely oli avoinna 17.4.–30.6.2020 ja siihen tuli yhteensä 1511 vastausta. Tämän artikkelin analyysi pohjautuu huhtikuun lopun mennessä tulleisiin 1296 vastaukseen.

Kyselyn kohderyhmänä olivat alle 18-vuotiaiden lasten vanhemmat. Kysely koostui yhdeksästä avoimesta kysymyksestä, joiden avulla kokosimme tietoa siitä, kuinka arki ja hoiva oli lapsiperheissä järjestetty, miten vanhemmat kokivat uuden tilanteen ja millaisia selviytymiskeinoja heillä oli käytössään. Kysyimme lisäksi seuraavia taustatietoja: vastaajan ikä (karkeistettuna), sukupuoli, koulutustaso, vastaajan kanssa samassa kotitaloudessa asuvien alaikäisten lasten sekä aikuisten lukumäärä,

lasten ikä (karkeistettuna), maakunta, jossa vastaaja asuu, sekä vastaajan syntymämaa. Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonymisti, ja kaikkiin kyselyn kohtiin vastaaminen oli vapaaehtoista.

Vastaajista 1241 eli hieman yli 95 prosenttia ilmoitti sukupuolekseen ”nainen”. Vastaajat olivat pääosin hyvin koulutettuja. Heistä 88 prosentilla (n=1140) oli kolmannen asteen koulutus ja 65 prosentilla (n=840) oli korkeakoulututkinto. Valtaosa eli 79 prosenttia vastaajista oli iältään 30–49 ikävuoden välillä (n=1022). Vastaajien perheissä oli useimmiten alle 15-vuotiaita lapsia. Vastaajista 65 prosentilla (n=846) oli alle kouluikäisiä lapsia, 48 prosentilla (n=619) oli alakouluikäisiä lapsia ja 13 prosentilla (n=163) yläkouluikäisiä lapsia. Perheistä noin 80 prosenttia (n=1053) oli kahden aikuisen perheitä. Kahden samassa kotitaloudessa asuvan lapsen perheitä vastaajissa oli 42 prosenttia (n=539) ja yhden lapsen perheitä 31 prosenttia (n=398). Vastaajista noin 10 prosenttia (n=124) asui neljän tai useamman alaikäisen lapsen kotitaloudessa. Vastaajia oli kaikista maakunnista, joskin lähes puolet vastauksista tuli Uudeltamaalta (46 %, n=599). Runsaasti vastauksia tuli myös Varsinais-Suomesta (8 %, n=106), Pirkanmaalta (7 %, n=90), Pohjois-Pohjanmaalta (7 %, n=85) sekä Ahvenanmaalta (6 %, n=77). Vastaajista noin 5 prosenttia (n=70) oli Suomen ulkopuolella syntyneitä, ja lomakkeista niin ikään noin 5 prosenttia (n=62) oli täytetty jollakin muulla kielellä kuin suomi tai ruotsi.

Kyselyn vastaajista valtaosa oli siis hyvin koulutettuja, suomenkielisiä ja naisiksi itsensä identifioivia. Tämä heijastanee lapsiperhearkeen keskittyvien järjestöjen palvelujen ja sosiaalisen median alustojen käyttäjäkunnan koulutus- ja sukupuolijakoa. On myös mahdollista, että naiset kokivat luontevammaksi osallistua perheitä koskevaan tutkimukseen, koska perheiden arjen käytännöt, kuten lastenhoito, kodinhoito ja ruokahuolto ovat edelleen enemmän naisten kuin miesten vastuulla (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018; Oinas 2010).

Lisäksi kyselyn täyttäminen edellytti sähköisten välineiden käyttöä, internet-yhteyttä sekä erilaisten perheisiin liittyvien sosiaalisten medioiden seuraamista samoin kuin kiinnostusta, aikaa ja mahdollisuuksia vastata kyselyyn, joka muodostuu yhdeksästä avoimesta kysymyksestä. Voidaan olettaa, että kysely ei tavoittanut heikoimmassa tai haavoittuvammassa asemassa olevia vanhempia. Pääsääntöisesti vastaajat vastasivat kaikkiin kyselyn kysymyksiin. Vastaukset vaihtelivat pituudeltaan ja tyyliltään muutaman sanan toteavista vastauksista pidempiin, kuvaileviin ja pohtiviin vastauksiin. Keskimäärin vastaukset olivat muutaman rivin mittaisia.

Kyselyn saamien vastausten suhteellisen suurta määrää voidaan tulkita osoitukseksi siitä, että ihmiset pitivät tilannetta poikkeuksellisenä ja siitä kertomista tärkeänä. Yhtenä kyselyn aineistoa kuvaavana tekijänä voidaan pitää Suomen ulkopuolella syntyneiden ja muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisten vastaajien mukanaoloa sekä toisaalta ruotsinkielisten alueiden ja vastausten suhteellisen vahvaa edustusta. Mahdollisia alueellisia tai kielellisiä vastaajia erottelevia tekijöitä ja erityispiirteitä tarkastelemme tulevissa julkaisuissa. Lisäksi tulemme analysoimaan aineistoa erikseen sukupuolinäkökulmasta.

Tätä analyysia varten erotimme aineistosta vastaukset sosiaalista tukea kartoittaneeseen kysymykseen: ”Oletko saanut tukea poikkeusoloissa? Millaista?” Analyysiamme ohjannut ja sen aikana täydentynyt tutkimuskysymyksemme on: Millaisena lapsiperheiden vanhemmat kuvaavat saatua sosiaalista tukea poikkeusolojen aikana ja millaisia merkityksiä he antavat sosiaaliselle tuelle tässä tilanteessa? Veimme koko aineiston Atlas.ti-ohjelmaan, jonka avulla erottelimme saatua sosiaalista tukea kartoittavan kysymyksen muusta aineistosta. Seuraavassa vaiheessa käytimme analyysin välineenä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia (Patton 2002, 453), jossa korostuu aineiston ja aikaisemman tutkimuksen ja käsitteellisten jäsenysten vuoropuhelu.

Erottelimme aineistosta aluksi ne vastaajat, jotka kertoivat, etteivät olleet saaneet sosiaalista tukea (36 %) tai jotka olivat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen (3 %). Koska emme määritelleet sosiaalista tukea kyselyssä tai eritelleet esimerkiksi yhtäältä virallista ja ammattimaista ja toisaalta epävirallista ja läheisten tarjoamaa tukea, ei-vastausten määrää ei voi suoraan tulkita niin, että näiden vastaajien kohdalla sosiaalinen tuki olisi kokonaan puuttunut. Kyse on mahdollisesti myös siitä, että sosiaalista tukea on ajateltu ammattimaisena, lähipiirin ulkopuolelta saatuna tukena, jolloin epävirallista ja Antonuccin (1990) ensimmäisen ja toisen tason läheisten tarjoamaa sosiaalista tukea ei ole vastatessa huomioitu.

Luokittelimme jäljelle jääneet vastaukset Word-tekstinkäsittelyohjelman avulla emotionaalisen, tiedollisen ja konkreettisen tuen ulottuvuuksien tai muotojen alle. Luokitellut kohdat olivat osia vastauksista tai kokonaisia vastauksia. Jotkin kohdat muodostivat kokonaisuuskohtia, jotka luokittelimme sellaisinaan useamman kuin yhden tuen muodon alle. Kuvaukset tiedolliseksi tueksi luokiteltavista vastauksista osoittautuivat hyvin vähäisiksi, ja keskityimme lopulta tarkemmassa tarkastelussa emotionaaliseen ja konkreettiseen tukeen. Näiden sisällä paikansimme tuen lähteitä sekä tukeen liittyviä toimintoja, joita olivat esimerkiksi lastenhoito, kuuntelu, lohduttaminen ja kannustaminen. Toimme usein toistuvia, yksittäisiä muusta aineistosta erottuvia tai keskenään ristiriitaisilta ja jännitteisiltä vaikuttavia kohtia yhteiseen pohdintaan ja keskusteluun. Syvensimme analyysia pohtimalla tuelle annettuja merkityksiä. Suhteutimme aineistosta tekemiämme huomioita aiempien tutkimusten tuloksiin ja käsitteelliseen keskusteluun.

Seuraavaksi kuvaamme tarkemmin tämän analyysin tuloksia. Käytämme aineisto-otteita eri vastaajilta havainnollistaaksemme tuloksia ja tulkintojamme. Artikkelissa esitetyt otteet on valittu niiden informatiivisuuden perusteella. Pyrimme analyysitekstissä kontekstioimaan otteita suhteessa aineistoon kokonaisu-

tena. Joidenkin otteiden kohdalla kiinnitämme myös huomiota käytettyihin ilmaisuihin. Olemme tarpeen mukaan muokanneet otteita niiden luettavuutta ja vastaajien tunnistamattomuutta vahvistaaksemme.

KONKREETTINEN TUKI

Koska kyselyssä ei määritely, tarkoitettiin sosiaalisella tuella epävirallista perheen, sukulaisten ja ystävien tarjoamaa vai virallista ulkopuolista ja ammattimaista tukea, kysymystä myös tulkittiin vastauksissa eri tavoin. Jako epävirallisen ja virallisen tuen välillä oli häilyvä myös silloin, kun tuen antajalla oli useampia rooleja, esimerkiksi terveydenhoitaja-ystävän jakaessa virallista tietoa tai esimiehen antaessa neuvoja ja tukea työtehtävien hoitamiseen työajan ulkopuolella.

Carlsen, Toubøl & Brincker (2020) ovat todenneet, että koronapandemian aiheuttamissa poikkeusoloissa nimenomaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin järjestöjen tarjoama ammattimainen konkreettinen tuki ja palvelut muuttivat muotoaan, tai vetäytyivät kokonaan ihmisten arjesta, jolloin lähipiirin tai epävirallisen kansalaisyhteiskunnan tarjoama tuki voimistui ja ryhtyi paikkaamaan tästä aiheutunutta aukkoa. Saatua konkreettista tukea kuvaavissa vastauksissa käsiteltiin kuitenkin sekä epävirallista että virallista tukea samassa määrin, kumpaakin hieman yli sadassa vastauksessa. Konkreettisessa saadussa tuessa korostui *lastenhoito, ruokahuolto ja taloudellinen tuki*. Lastenhoito kuvattiin merkitykselliseksi tilanteessa, jossa vanhempien oletettiin vastaavan lasten- ja kodinhoidosta ja tekevän töitä, mutta isovanhempien apua ei voinut käyttää.

En [ole saanut tukea]. En tiedä keneltä sitä voisi saada. Isovanhemmat, ts. minun ja puolisoni vanhemmat ovat olleet käytännössä ainoita tukijoukkojamme ja heitä ei nyt voi tavata.

Isovanhemmat olivat vastauksissa kuitenkin tärkeässä roolissa liittyen niin lastenhoitoon, ruokahuoltoon kuin taloudelliseen tukeen. Osa isovanhemmista hoiti edelleen lapsenlapsiaan niin, että tartuntariskiä pyrittiin minimoimaan eri keinoin: isovanhemmat toimivat lastenhoitajina esimerkiksi etäyhteyksien välityksellä, tapasivat lapsia vain ulkona tai koko perhe oli tekemisissä ainoastaan isovanhempien kanssa ja rajoitti muita sosiaalisia kontaktejaan. Isovanhempien lisäksi myös sisarukset, ystävät, lasten päiväkotikavereiden vanhemmat sekä naapurit auttoivat hoitamalla lapsia pihalla.

Teknologiavälitteinen yhteydenpito ja tätä kautta jaettu tuki sekä erilaiset sähköiset palvelut nousivat tärkeään rooliin myös käytännön tuen välineinä, erityisesti lasten ollessa jo hieman isompia. Isovanhemmat, sisarukset tai ystävät saattoivat auttaa kouluikäisiä lapsia koulutehtävien tekemisessä pitkiäkin aikoja videopuhelun välityksellä tai lapset ”laitettiin soittamaan puhelimella” isovanhemmille ja muille sukulaisille piristääkseen heidän arkeaan ja jotta vanhemmilla olisi aikaa hengähtää tai tehdä omia töitään.

Hiukan yllättäen lapsi on jaksanut välillä melkein pari tuntiakin isovanhemman ”hoidossa” netin välityksellä, kun molemmissa päässä on ollut esillä samat kirjat luettavana sekä leluja ja muuta esiteltävää.

Osa vanhemmista koki olevansa hyvin yksin vastuussa lapsistaan uudessa ja epävarmassa poikkeustilanteessa. Tukiverkoston ollessa vähäinen tai sen kutistuessa poikkeustilanteen johdosta äkisti esimerkiksi yksinhuoltajat kantoivat arjen rutiinien ja lastenhoidon lisäksi huolta siitä, että he eivät itse sairastuisi, jotta heidän lapsensa eivät jäisi ”tyhjän päälle”. Tämä näyttäytyi intensiivisenä ja korostuneena vanhemman vastuuna poikkeusoloissa.

Koska omilla lapsillani ei ole ketään muuta kuin minut, yritän välttää kaikkea mahdollista kontaktia pysyäkseen itse terveenä.

Monissa vastauksissa kiinnitettiin huomiota tukeen ruokahuollon järjestämisessä lasten ruokaillessa koulun tai päiväkodin sijaan kotona tai siksi, että sosiaalisen etäisyyden ohjeiden noudattamisen vuoksi kaupassakäyntikerhoja pyrittiin vähentämään. Kuljetukset autolla kauppaan sukulaisten, naapureiden tai ystävien avustuksella tai auton lainaaminen nähtiin tärkeänä, jotta ruokaa saatiin ostettua kerralla enemmän pidemmälle ajalle. Osa vastaajista käytti myös kaupapakassipalvelua.

Naapuri kuskaa kauppa/apteekki asioille, ettei tarvitse julkisilla mennä, kävelenkään en saan ison perheen tavaroita raahattua, lähimpään kauppaan kun on 2,5 kilometriä enkä halua ottaa lapsia mukaan kauppaan tällä hetkellä.

Ruokahuoltoon liittyvä tuki ei aina ollut pelkästään apua ruokaostoksissa, vaan oven taakse saattoi ilmestyä myös kattiloita ja patoja isovanhempien tai ystävien valmistamaa ruokaa. Lisäksi tietyt uskonnolliset tai perheiden asioita ajavat yhdistykset antoivat ruoka-apua jäsenilleen.

Kuulumme [yhdistyksen nimi]. Sieltä toimikunta toi eräänä lauantaina kaikkiin yhdistykseen kuuluviin lapsiperheisiin keittokattilan ja tuoreita sämpylöitä.

Vanhempani ovat tehneet ruokaa ja pullaa ja tuoneet ne oven taakse. Eli hyvin konkreettista tukea ja huolenpitoa.

Arjen konkreettisen helpotuksen ja ravinnon lisäksi yllä olevista lainauksista välittyi ruoan emotionaalinen merkitys ja se, kuinka ruokalahjojen kautta oli mahdollista poikkeusoloisakin osoittaa huolenpitoa, yhteyttä ja läheisyyttä. Erilaisissa elämän muutostilanteissa ruoan merkitys voi korostua esimerkiksi niin, että tutun ruoan nauttiminen tuottaa turvallisuuden tunteen (De Arruda Camara, Juvonen & Heino 2021).

Koulun tarjoamaa ruokajakelua kuvattiin vastauksissa suurena käytännön tukena. Kouluruoan järjestäminen myös palautti arjen rutiineja kohti totuttua, ennen poikkeusoloja vallinnutta aikaa.

Kouluruokakassit on nyt haettu, ja se helpottaa osaltaan arjen pyörittystä (--) Tämä vähentää edes hitusen arjen kuormaa; kauppaostoksien suunnittelua hiukan vähemmän ja ruoan laittoa vähemmän. Ei tarvitse tehdä nyt kuin iltaruoka, niin kuin tavallisestikin lasten koulupäivänä.

Kuitenkin ruokajakeluun liittyen pohdittiin myös, oliko se tarkoitettu kaikille tai tulisiko ruoan hakemisesta tuntea ”huonoa omatuntoa”. Alla olevassa esimerkissä kouluruoan konkretisoimaan tukeen liitetään myös voimakasta kiitollisuutta. Syyllisyys, huono omatunto ja kiitollisuus on mahdollista tulkita saman kolikon kääntöpuoliksi, jolloin kiitollisuuden vaatimus kumpuaa hataraksi tai kyseenalaiseksi koetusta oikeudesta tiettyyn tukeen tai palveluun (Heino 2018).

Olen tilannut lapsille noutokouluruuan, ja ensi viikosta alkaen tulee siis tätä tukea ruokailuihin, jonka otamme enemmän kuin todella kiitollisina vastaan.

Vaikka ajatus poikkeuksellisen tilanteen yhteisestä jakamisesta saattoi paikoin toimia emotionaalisen tuen lähteenä, se myös rajoitti joidenkin vastaajien halua tai mahdollisuuksia vastaanottaa ulkopuolista tukea tai hakeutua avun piiriin. Vastaajat saattoivat todeta, että ”pienistä ei kannata nyt valittaa”, eikä palveluita haluttu ”kuormittaa” tilanteessa, jossa ”kaikki turha ja ylimääräinen on jäänyt tauolle”. Omaan tuen tarvetta oli myös hankala arvioida tilanteessa, jossa koettiin ”kaikilla olevan on nyt rankkaa”.

Tuntuu mahdottomalta pyytää apua, kun koen, että kaikki ovat aivan yhtä kuormittuneita kuin minäkin.

Ruokahuolto linkittyi monin tavoin taloudelliseen niukkuuteen ja kotitalouden kiristyneeseen tilanteeseen. Vastauksissa poikkeusolojen taloudelliset vaikutukset näyttäytyivät kahdenlaisina (myös Paju 2020). Kulut laskivat, kun esimerkiksi ravintoloissa, kulttuuritapahtumissa ja ostoksilla käyminen sekä matkustaminen vähentyivät tai loppuivat kokonaan. Toisaalta esimerkiksi ruokakulut kasvoivat, kun lapset eivät enää ruokailleet koulussa tai päiväkodissa. Taloudelliset vaikeudet nousivat korostetusti esiin osassa yksinhuoltajavanhempien vastauksia.

Taloudellinen tuki liittyi vastauksissa muun muassa omilta vanhemmilta saatun taloudelliseen tukeen tai tietoisuuteen sen mahdollisuudesta, työttömyysturvaan, päivähoitomaksujen maksujärjestelyihin, lainanhennysvapaisiin ja kunnan maksusitoumuksiin. Taloudellinen tuki kuvattiin yleensä sekä konkreettisena että emotionaalisenä tukena, sillä taloudellisten asioiden järjestymisen esitettiin tuovan helpotusta muuten epävarmaan tilanteeseen. Maksusitoumukset ruokakauppaan joko koko perheen tai ainoastaan kouluikäisten ruokiin mainittiin sekä käytännöllisenä että emotionaalisenä tukena myös sitä kautta, että ne loivat tunteen välittämistä.

EMOTIONAALINEN TUKI

Emotionaalinen tuki oli keskeinen sosiaalisen tuen muoto vanhempien vastauksissa. Tuen tarve nousi poikkeusolojen tuottamasta epävarmuudesta, arjen muutoksista ja uusista järjestelyistä sekä huolesta, joka koski erityisesti koronaviruksen iäkkäille tai riskiryhmiin kuuluville läheisille aiheuttamaa terveydellistä uhkaa. Vastausten perusteella emotionaalinen tuki määrittyi *vertaistueksi, ammattilaisten välittäväksi asenteeksi* sekä *konkreettisen tuen emotionaaliseksi merkityksiksi*.

Burlesonin (2003, 1) mukaan emotionaalinen tuki ymmärretään sosiaalisen tuen tut-

kimuksissa usein välittämisen, huolenpidon, hyväksynnän tai empatian eli toisen tunteiden ymmärtämisen ilmaisuina, ja sen konkreettisina toimintoina voidaan pitää esimerkiksi kuuntelua, lohduttamista ja kannustamista. Myös tässä tutkimuksessa vastaajat kertoivat saaneensa ”myötätuntoa”, ”tsemppaamista”, ”rohkaisua”, ”tilanteen analysointia”, ”yhteistä puintia” ja ”keskusteluapua” erityisesti omassa lähipiirissään, johon useimmiten ilmoitettiin kuuluvan puoliso, omat vanhemmat, läheiset ystävät, sisarukset ja työkaverit. Tuen kuvattiin olevan:

Lähinnä huolten jakamista, kiihкотonta keskustelua tilanteesta ja keskustelun johdattamista välillä muihin aiheisiin.

Vastauksissa tuotiin esiin, että lähipiirissä jaettuja kokemuksia ja huolenaiheita oli paljon. Tällaista tukea voi lähestyä vertaistukena, mikä tarkoittaa sitä, että osapuolet ovat samanlaisessa elämäntilanteessa tai heillä on samantapaisia kokemuksia, mikä luo yhteyttä heidän välilleen (Nylund 2005, 197). Vastajien keskusteluaiheet lähipiirin kanssa koskettivat yleisesti ”koronaärsytystä” tai ”pelkoa sairastumisesta” sekä erityisesti lapsiperheille ajankohtaisia teemoja, kuten ”lapsen päiväkodissa olemisen hyväksyttävyyttä” ja työn ja lastenhoidon yhdistämiseen liittyviä ”käytännön järjestelyitä”. Näin ollen emotionaalinen tuki tarjosi vanhemmille mahdollisuuden omien kokemusten ja tunteiden käsittelemiseen.

Vaikka vastausten perusteella tärkeäksi nousi tilanteen ja siihen liittyvien haasteiden jakaminen, vastauksissa korostui myös tuen tarjoama mahdollisuus saada tilanteeseen uusia näkökulmia ja suhtautua siihen ”huumorilla” sekä kuljettaa ajatuksia kokonaan pois nykyhetkestä muihin aiheisiin tai tulevaan, poikkeustilan jälkeiseen aikaan. Tämä vähensi ainakin hetkellisesti vanhempien huolta ja loi uskoa siihen, että poikkeusolot ovat väliaikainen tila.

Videopuhelut perheen ja ystävien kanssa ovat nyt ainoa ulkopuolinen ”tuki”, mitä on mahdollista saada. Läheisten kanssa keskustelu on kivaa. Suunnittelemme myös tulevaisuutta, joka on myös ihanaa.

Lähipiirin lisäksi tukea saatiin myös vähemmän tutuilta ihmisiltä, joita olivat esimerkiksi saman ikäisten lasten äidit, joita vastaajat tapasivat leikkipuistossa tai -pihalla. Osa näistä kontakteista oli olemassa jo ennen poikkeusoloja, mutta osa niistä muodostui tai syveni poikkeusolojen seurauksena, ja niiden kautta saatiin ymmärrystä, kuuntelua ja kannustusta ”sekä tavalliseen arkeen että koronatilanteeseen”. Nämä kontaktit muodostuivat merkityksellisiksi myös kontaktien ollessa yleisesti ottaen rajatumia. Myös työkaverien kanssa ”purettiin poikkeustilan aiheuttamaa muutosta”.

Sosiaalisen median keskustelupalstat ja blogit nousivat tärkeiksi vertaistuen tuojiksi uudessa ja poikkeuksellisessa tilanteessa tarjoten keskustelua sekä mahdollisuuden itseä koskettavien ja omasta arjesta tunnistettavien ajatusten, kokemusten ja tunteiden jakamiseen. Sosiaalisen median on aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Walther & Boyd 2002; Rains & Keating 2011) havaittu olevan helpposti tavoitettava emotionaalisen tuen muoto, sillä tuen saaminen sosiaalisessa mediassa on yleensä verrattain nopeaa ja vaivatonta. Sosiaalinen media mahdollistaa myös anonyymiteetin.

On kiva pyöriä lukemassa, että muillakin on sopeutumisvaikeuksia ja arki lasten kanssa 24/7 kotonalla ei ole pelkkää ruusuilla tanssimista.

Vastauksissa korostui erityisesti blogitekstien samastuttavuus. Blogin lukija ja julkaisija voivat olla keskenään vuorovaikutuksessa, koska blogitekstejä voi kommentoida ja niissä voi viitata lukijoiden toiveisiin ja palautteeseen. Blogien tarjoamassa emotionaalisessa tuessa kyse ei välttämättä ollut suorasta vuorovaikutuksesta, vaan kokemuksesta, jossa lukija voi

yhtäältä samastua tekstiin ja toisaalta kokea tekstin kirjoittajan samastuvan lukijan tilanteeseen (myös Gurak & Antonijevic 2008). Sosiaalisen median tarjoama emotionaalinen tuki linkittyi kuitenkin myös moraalisiin arvioihin hyvästä vanhemmuudesta ja hyväksyttävästä tuen vastaanottamisesta poikkeusoloissa.

Hyvä vanhempi ottaa lapset päiväkodista, tekee etätöitä, vie ulos, vahtii ruutu-aikaa, karttaa leikkikavereita, ei hanki lapsenvahtia, ei tapaa isovanhempia. Mutta ei siis myöskään väsähdä, pimahda, huuda, itkeskele nurkissa. Etenkin somessa nämä näkemykset sanotaan sekä suoraan että rivien välissä. Kerran erehdyin osallistumaan keskusteluun, se oli silloin kun pihapelitkään eivät olleet enää ok. Sain kuulla, että jos lapset viedään leikkipaikoille, edessä on ”Italian ruumisautokollonnat”. En tiedä mitä sanoa.

Yllä oleva lainaus kuvaa ylivoimaisilta tuntuvia vanhemmuuteen kohdistuneita odotuksia ja paineita sekä koronakriisin aiheuttamaa epä-tietoisuutta ja pelkoa. Lainauksesta välittyy ihmisten tasapainoilu, kun he pyrkivät luomaan poikkeavaan tilanteeseen järjestyttä, vetämään rajoja hyväksyttävän ja turvallisen ympärille ja tarvittaessa puolustamaan niitä tai neuvottelemaan niistä. Tällainen verkostoihin liittyvä sosiaalinen säätely aiheuttaa myös sosiaalisen vertailun ja yhdenmukaisuuden paineita, eikä näin ollen välttämättä tuota emotionaalista tukea, vaan päinvastoin lisää stressiä (myös Shensa ym. 2016).

Emotionaalista tukea saatiin myös julkisista tai yksityisistä palveluista, kuten koulusta, päiväkodista tai neuvolasta, työpsykologilta, työterveyslääkäriltä, yksilötyönohjauksesta, psykoterapeutilta tai perheneuvolasta, koulukuraattorilta ja erityisopettajalta. Tällöin emotionaalinen tuki linkittyi usein kokemukseen ammattilaisten välittävästä asenteesta kuten seuraavassa esimerkissä:

Päiväkodilta on tullut viestejä ja vinkkejä lasten kanssa kotona puuhasteluun. Nämä ovat olleet

positiivinen yllätys, on mukava huomata, että he välittävät.

Välittäminen kuvattiin paitsi palveluiden tarjoamisena, kuunteluna ja lohduttamisena, myös joustavuutena esimerkiksi koulutehtävien suorittamisessa. Välittäminen koettiin ammattilaisten hyväksyvänä asenteena eli heidän osoittamana ymmärryksenä perheiden muuttuneita ja kuormittuneita tilanteita kohtaan ja aitona haluna auttaa sekä empatiana eli toisten tunteiden ymmärtämisenä ja niihin vastaamisena. Vastauksissa tuotiin esille, että ammattilaisten kehoitus ”ottaa yhteyttä, jos jokin asia huolettaa” tai päiväkodin ja koulun taholta ”tulleet puhelut” olivat osa välittämistä. Voidaankin tulkita, että lupaus tuen saamisesta vähentää itsessään epävarmuutta ja tuottaa turvallisuuden tunteen (myös Metteri 2014). Tämän on havaittu (esim. Heino 2018) olevan tärkeää erityisesti lapsiperheiden vanhemmille, koska he usein kokevat arjen ennakoitavuuden tärkeäksi. Poikkeusolot puolestaan horjuttivat tätä arjen ennakoitavuutta, jolloin tieto tuen mahdollisuudesta tuli erityisen merkitykselliseksi.

Vaikka yhteydenottoja lasten- ja perheiden palveluista kiitettiin useassa vastauksessa, teknologiavälitteiseen etäapuun ja -tukeen suhtauduttiin myös ristiriitaisesti. Esimerkiksi tehtävävinkit saatettiin tulkita poikkeusajan vanhemmuudelle asetettuina lisävaatimuksina, jolloin ne lisäsivät arjen emotionaalista painetta.

Saamme päiväkodilta melko usein vinkkejä siihen, mitä voisimme päivän aikana puuhata kotona. Jostain syystä koen sen negatiivisesti – ehkä siksi että minusta tuntuu, että pikemminkin aikani ei tahdo riittää päivässä kaikkeen tarpeelliseen, enkä haluaisi tuntea huonoa omatuntoa siitä, ettemme tehneetkään päiväkodin läksyjä.

Useissa vastauksissa emotionaalinen ja konkreettinen tuki limittyivät ja konkreettinen tuki sai emotionaalisia merkityksiä. Vastaajat ker-

toivat esimerkiksi työttömyyskorvauksen ”heltottaneen henkisesti”, ja työnantajan mahdollistamat työaikajoukot, työterveyshuollon palvelut tai kurssit etätöön tukemiseen kuvattiin ”ymmärtävyytenä” ja ”kannustamisena”. Konkreettisen tuen emotionaaliset merkitykset näkyivät myös kuvauksissa, joissa läheisten tarjoama lastenhoitoapu ”vähensi stressiä”. Edellä mainituissa tapauksissa konkreettinen tuki lievensi sitä emotionaalista kuormitusta, joka muodostuu kokemuksesta uudenlaisen tilanteen hallitsemattomuudesta.

Fyysisen läsnäolon puuttuessa vastauksissa korostui konkreettisen muistamisen merkitys, jolloin isovanhempien ja sukulaisten sekä ystävien lähettämät postikortit, ja -paketit, jotka saattoivat sisältää suklaata tai lasten askartelutarvikkeita, toimivat kosketeltavina tuen ja läheisyyden osoituksina. Tämä vertautuu kiinnostavasti siirtolaisten yllirajaisten läheissuhteiden ja hoivan tutkimukseen, jossa tällaiset konkreettiset ja havainnoitavat asiat on nähty läheisen ihmisen läsnäolon, fyysisen läheisyyden ja konkreettisen tuen ”edustajina” (esim. Baldassar 2008). Tällöin nämä fyysisesti koettavissa olevat asiat toimivat samalla ikään kuin symbolisina eleinä, jotka viestivät välittämistä ja emotionaalista yhteydestä.

Vastauksista välittyi ajatus poikkeusoloista kokemuksena, joka on yhdistänyt ihmisiä. Se voidaan nähdä yhden sukupolven jakamana avainkokemuksena (Mannheim 1952): tietty sukupolvi on ollut todistamassa ja elämässä todeksi historiallisesti ainutlaatuista tapahtumaa, maailmanlaajuisia pandemioita ja poikkeusoloja, ja jossain määrin jakanut tilanteesta nousevaa turvattomuutta tai vastaavasti kriisi- ja poikkeustilanteesta korostunutta yhteisöllisyyttä (vrt. Kaniasty 2020).

Koen, että yhteisöllisyys on jossain määrin lisääntynyt näinä aikoina ja koen sen lohdullisena ja voimaannuttavana.

Ajatukset emotionaalista tuesta, yhteisöllisyydestä ja jaetusta avainkokemuksesta herät-

tävät kuitenkin kysymyksen yhteisön säröistä ja sisäisistä eroista sekä siitä, onko emotionaalisen tuen saaminen ollut mahdollista kaikille perheille. Vastauksissa korostuneita yhteydenpidon ja emotionaalisen tuen kanavia olivat puhelin, videokokoukset, WhatsApp, erilaiset chatit ja keskustelupalstat, podcastit, blogit, Facebook ja muut sosiaalisen median alustat. Nämä alustat kuitenkin vaativat sähköisen välineen ja internetyhteyden sekä aikaa, tilaa ja taitoja etsiä niiden kautta tarvittavaa tietoa ja tukea (myös Carlsen, Toubøl & Brincker 2020).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet lapsiperheiden vanhempien kuvauksia saadusta sosiaalisesta tuesta koronakriisin aiheuttamien poikkeusolojen aikana. Luokittelimme kuvaukset analyysimme ensimmäisessä vaiheessa sosiaalisen tuen kolmen keskeisen ulottuvuuden tai muodon (House 1981, 24; Cohen & Syme 1985) eli emotionaalisen, konkreettisen ja tiedollisen tuen mukaan. Vastauksissa korostuivat emotionaalinen ja konkreettinen tuki, ja kuvaukset tiedollisesta tuesta osoittautuivat hyvin vähäisiksi. Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelimme emotionaalisen ja konkreettisen tuen lähteitä sekä niihin liittyviä toimintoja, esimerkiksi lastenhoitoa, kuunte-
lua, lohduttamista ja kannustamista.

Poikkeustilanteessa emotionaalisen ja konkreettisen tuen arkiset ja rutiininomaisetkin järjestelyt tulivat näkyviksi ja asettuivat samalla kyseenalaisiksi, kun tuen saatavuus lapsiperhearjassa muuttui epävarmaksi. Lisäksi monet vanhemmat joutuivat sovittamaan lasten- ja kodinhoidon sekä etätöyön yhteen. Monet arjen peruselementit, kuten ruokahuolto, lastenhoitojärjestelyt ja lasten koulunkäynti häiriintyivät ja niitä jouduttiin miettimään ja organisoimaan uudelleen. Vaikka vastaukset alleviivasivat kriisi- ja poikkeustilanteen ko-

rostuneita tuen tarpeita, niistä samalla välittyivät lapsiperhearjen moninaiset tuen tarpeet myös yleisemmällä tasolla.

Vastauksissa konkreettinen ja emotionaalinen tuki kietoutuivat monin tavoin yhteen ja konkreettinen tuki sai emotionaalisia merkityksiä. Emotionaalinen tuki jäsenyi huolen ja kokemusten jakamisena, samastumisena ja taakan keventämisenä, sekä välittämisen, huolenpidon ja ymmärryksen osoituksena ja puskurina stressiä vastaan (myös Cohen & Syme 1985; Heaney & Israel 1997; Cohen, Gottlieb & Underwood 2000; Bovier, Chamot & Pernerger 2004). Näin ollen emotionaalinen tuki tarjosi vanhemmille mahdollisuuden omien kokemusten ja tunteiden käsittelemiseen. Saatu tuki vahvisti turvallisuuden ja hallinnan tunnetta ja mahdollisti arjen ennakoitavuutta. Tuki saatettiin kuitenkin tulkita myös odotusten tai vaatimusten asettamisena, ja tuelle annettu merkitys kokemusten jakamisena ja samastumisena saattoi johtaa moraalisiin neuvotteluihin vanhemmuudesta ja tuen vastaanottamisen oikeutuksesta, erityisesti poikkeusoloissa.

Vastaajat olivat valtaosaltaan hyvin koulutettuja, suomenkielisiä ja naisiksi itsensä identifioivia. On tärkeä pitää nämä aineiston vinoumaa aiheuttavat tekijät mielessä, kun tutkimuksen tuloksia tarkastellaan ja arvioidaan. Koska emme tässä analyysissa keskittyneet sukupuoleen ja sukupuolten välisiin suhteisiin ja tarkastelimme aineistoa kokonaisuudessaan tekemättä erotteluja sukupuolen mukaan, puhumme vanhemmista yleisesti. Voidaan myös olettaa, että kysely ei tavoittanut haavoittuvammassa asemassa olevia vanhempia. Ongelmallista onkin, että juuri haavoittuvammassa asemassa olevat jäävät usein tutkimusaineistojen ulkopuolelle (myös Gusatinsky & Koskimies 2020).

Tiedollisen tuen kuvaukset jäivät vastauksissa taka-alalle, mikä on osin ristiriidassa aiemman sosiaalisen tuen tutkimuksen (esim. Azizi ym. 2020) kanssa, jossa tiedollinen tuki on nostettu merkittäväksi sosiaalisen tuen

muodoksi kriisitilanteessa sen vähentäessä epävarmuutta ja stressiä. Myös poikkeusoloja tarkastelevassa tutkimuksessa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa jaettu tiedollinen tuki on nähty merkittävässä roolissa (Carlsen, Toubøl & Brincker 2020). Tiedollisen tuen kuvausten puute kytkeytyy tässä tutkimuksessa mahdollisesti siihen, että tarkastelumme suuntautui saatuun tukeen, annetun tuen tai tuen tarpeiden sijaan. Poikkeusolot olivat uusi ja epävarma tilanne kaikille, jolloin on ollut hankalaa löytää sellaista tietoa, joka olisi koettu rauhoittavaksi tai hyödylliseksi. Vaikka tietoa toisaalta oli paljon saatavilla, on mahdollista, että koronan maailmanlaajuisista leviämistä koskevaa jatkuvaa uutisvirtaa ei koettu tukea tuottavana.

Carlsen, Toubøl & Brincker (2020) ovat todenneet, että koronapandemian aiheuttamissa poikkeusoloissa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin järjestöjen tarjoama ammattimainen tuki ja palvelut vetäytyivät ihmisten arjesta ja lähipiiriin tai epävirallisen kansalaisyhteiskunnan tarjoama tuki joutui paikkaamaan tästä aiheutunutta aukkoa. Tuloksemme nyansoivat tätä näkemystä kahdella

tavalla. Ensinnä, vastauksissa formaali ammattimainen tuki (esim. koulut, päivähoido, neuvolat) oli monin tavoin läsnä poikkeusolojen arjessa. Toiseksi, muutokset lapsiperheiden arjessa eivät kohdistuneet pelkästään virallisen sektorin vetäytymiseen vaan nimenomaan lähipiiriin epävirallisen verkoston, etupäässä isovanhempien, tarjoaman konkreettisen ja emotionaalisen tuen problematisoitumiseen, vähenemiseen tai katoamiseen.

Saltzmanin, Hanzelin ja Bordnickin (2020) esittämän näkökulman mukaan COVID-19-pandemialle erityistä on ollut se, että ihmisillä on ollut useissa maissa laaja mahdollisuus käyttää teknologiaa ja saada sen kautta sosiaalista tukea. Etäyhteyksien käyttö korostui myös tässä tutkimuksessa sekä emotionaalisen että konkreettisen tuen kohdalla. Poikkeusoloihin liitetty ajatus yhteisesti jaetusta kokemuksesta herättää kuitenkin myös kysymyksen yhteiskunnan sisäisistä eroista liittyen esimerkiksi juuri sähköisten välineiden saatavuuteen, käyttöön ja toimivuuteen sekä aikaan, tilaan ja taitoihin löytää niiden kautta tukea ja kokea yhteisyyttä.

KIRJALLISUUS

- A-Lehdet (2020) "Nuoret kokevat ahdistusta ja saavat voimaa sosiaalisista kontakteista koronatilanteessa". Saatavilla: <https://www.a-lehdet.fi/artikkelit/mpkorona-kysely> Viitattu 8.4.2020.
- Antonucci, Toni (1990) "Social Support and Social Relationships". Teoksessa Robert Binstock & Linda George (toim.) *Handbook of Aging and the Social Sciences*, Academic Press Inc, Lontoo, s. 205–226.
- Armstrong, Mary, Birnie-Lefcovitch, Shelly & Ungar Michael (2005) "Pathways Between Social Support, Family Well Being, Quality of Parenting, and Child Resilience: What We Know". *Journal of Child and Family Studies* 14:2, 269–281.
- de Arruda Camara, Anna-Maija, Juvonen Tarja & Heino, Eveliina (tulossa 2021) "Yksin maahan tulleiden lasten ja -nuorten koti-ikävä ammattilaisten kuvaamana". *Janus*.
- Azizi, Azim, Khatiban, Mahnas, Mollai, Zhale & Mohammadi, Younes (2020) "Effect of Informational Support on Anxiety in Family Caregivers of Patients with Hemiplegic Stroke". *Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases* 29:9, 1–5.
- Baldassar, Loretta (2008) "Missing Kin and Longing to be Together: Emotions and the Construction of Co-presence in Transnational Relationships". *Journal of Intercultural Studies* 29:3, 247–266.
- Barth, Jürgen, Schneider, Sarah, & von Kanel, Roland (2010) "Lack of social support in the etiology and prognosis of coronary heart disease: A systematic review and meta-analysis". *Psychosomatic Medicine*, 72:3, 229–238.
- Bekele, Tsegaye, Rourke, Sean, Tucker, Ruthann, Greene, Saara, Sobota, Michael, Koornstra, Jay, Monette, Laverne, Rueda, Sergio, Bacon, Jean, Watson, James, Hwang, Stephen, Dunn, James, Guenter, Dale & Po-

- sitive Spaces Healthy Places Team (2013) "Direct and indirect effects of perceived social support on health-related quality of life in persons living with HIV/AIDS". *AIDS Care* 25:3, 337–346.
- Bonanno, George, Ho, Samuel, Chan, Jane, Kwong, Rosalie, Cheung, Celia, Wong, Claudia & Wong, Vivian (2008) "Psychological Resilience and Dysfunction Among Hospitalized Survivors of the SARS Epidemic in Hong Kong: A Latent Class Approach". *Health Psychology* 27:5, 659–667.
- Bowen, Kimberly, Uchino, Bert, Birmingham, Wendy, Carlisle, McKenzie, Smith, Timothy & Light, Katherine (2014) "The stress-buffering effects of functional social support on ambulatory blood pressure". *Health Psychology* 33:11, 1440–1443.
- Bovier, Patrick, Chamot, Eric & Perneger, Thomas (2004) "Perceived stress, internal resources, and social support as determinants of mental health among young adults". *Quality of Life Research* 13:1, 161–170.
- Burleson, Brant (2003) "The experience and effects of emotional support: What the study of cultural and gender differences can tell us about close relationships, emotions and interpersonal communication". *Personal Relationships* 10, 1–23.
- Caplan, Gerald (1974) *Support Systems and Community Mental Health*. Behavioral Publications, New York.
- Carlsen, Hjalmar Bang, Toubøl, Jonas & Brincker, Benedikte, T. (2020) "On solidarity and volunteering during the COVID-19 crisis in Denmark: the impact of social networks and social media groups on the distribution of support". *European Societies*, (ahead-of-print), 1–19. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1818270>.
- Cassell, John (1976) "The contribution of the social environment to the host resistance". *American Journal of Epidemiology* 104:2, 107–123.
- Cobb, Sidney (1976) "Social support as a moderator of life stress". *Psychosomatic Medicine* 38:5, 300–314.
- Cohen, Sheldon, Gottlieb, Benjamin & Underwood, Lynn (2000) "Social relationships and health". Teoksessa Sheldon Cohen, Lynn Underwood, & Benjamin Gottlieb (toim.) *Social Support Intervention and Measurement*. Oxford University Press, New York, s. 3–25.
- Cohen, Sheldon & Syme, S. Leonard (1985) *Social support and health*. Academic Press Inc, Orlando.
- Cohen, Sheldon & Wills, Thomas Ashby (1985) "Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis". *Psychological Bulletin* 98:2, 310–357.
- Eagle, David, Hybels, Celia & Proeschold-Bel, Rae Jean (2019) "Perceived social support, received social support, and depression among clergy". *Journal of Social and Personal Relationships* 36:7, 2055–2073.
- Fegert, Jörg M, Vitiello, Benedetto, Plener, Paul L. & Clemens, Vera (2020) "Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality". *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 14: 20, 1–26.
- Green, Beth L., Furrer, Carrie & McAllister, Carol (2007) "How Do Relationships Support Parenting? Effects of Attachment Style and Social Support on Parenting Behavior in an at-Risk Population." *American Journal of Community Psychology* 40:1–2, 96–108.
- GSE – Helsinki Graduate School of Economics (2020) "Kelan työttömyysetuutta hakenut yli 100 000 henkilöä viime vuotta enemmän". Saatavilla: <https://www.helsinki.fi/corona/kelan-tyottomyysetuutta-hakenut-yli-100-000-henkiloa-viime-vuotta-enemman/> Viitattu 28.7.2020.
- Gurak, Laura J. & Antonijevic, Smiljana (2008) "The psychology of blogging: You, me, and everyone in between". *American Behavioral Scientist* 52: 1, 60–68.
- Gusatinsky, E. & Koskimies, L. (2020) "Tietopaketti: venäjänkielisten maahanmuuttajien tiedonsaanti korona-kriisin aikana". *Cultura-säätiön julkaisusarja: Suomen venäjänkieliset maahanmuuttajat*, 1/2020.
- Haider Imran, Tiwana Farah & Tahir Sania Mumtaz (2020) "Impact of the COVID-19 Pandemic on Adult Mental Health". *Pakistan Journal of Medical Sciences* 36 (COVID19), 1–5.
- Heaney, Catherine A., Israel, Barbara A. (1997) "Social Networks and Social Support". Teoksessa Karen Glanz & Barbara Rimer (toim.) *Health behaviour and health education: Theory, Research and Practice*. San Francisco, Jossey-Bass Publishers, s. 185–209.
- Heino, Eveliina & Veistilä, Minna (2015) "Integration, Recognition and Security: Discourses on Social Support by Families with a Russian Background Living in Finland". *Nordic Journal of Migration Research* 5:2, 91–98.

- Heino, Eveliina (2018) *Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot. Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukemukset venäläistaustaisten perheiden kertomuksissa*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- House, James S. (1981) *Work, stress and social support*. Addison-Wesley, Massachusetts.
- House, James S., Kahn, Robert, L., McLeod, Jane D., & Williams, David (1985) "Measures and concepts of social support". Teoksessa Sheldon Cohen & Leonard Syme (toim.), *Social support and health*. Academic Press, New York, s. 83–108.
- HS – Helsingin Sanomat (2020a) Kotiväkivalta lisääntynyt koronaviruksen aikana Suomessa: poliisi pelkää tilanteen pahenevan pääasiainenä. Kotimaa, julkaistu 1.4.2020
- HS (2020b) "Hälytyskellojen pitäisi nyt soida" – Kotihälytykset yleistyneet edelleen korona-aikana, rikoksia voi jäädä entistä enemmän pimentoon. Kotimaa, julkaistu 2.5.2020
- HS (2020c) "Se, ettei pääse pois kotoa, voi olla paljon pahempi asia kuin koronavirus" – Lastensuojelun asiakaina olleet kertovat, mitä päihdekotien seinien sisällä tapahtuu. Kaupunki, julkaistu 29.4.2020
- HS (2020d) "On ollut todella yksinäinen olo", Janina Helminen kertoo – Koronakriisi lisäsi vanhempien uupumusta, toiset perheet taas ovat nauttineet poikkeusajasta. Kotimaa, julkaistu 20.5.2020
- HS (2020e) Koronakevät rentoutti joidenkin perheiden arkea, mutta toisissa ollaan nyt äärrajoilla – Yli 600 lukijaa kertoi, miten poikkeustila näkyy perheessä. Kotimaa, julkaistu 3.5.2020
- Kaniasty, Krzysztof (2020) "Social support, interpersonal, and community dynamics following disasters caused by natural hazards". *Current Opinion in Psychology* 32, 105–109.
- Kestilä, Laura, Härmä, Vuokko & Rissanen, Pekka (2020) "Miten koronaepidemia on vaikuttanut väestön hyvinvointiin ja elinoloihin?" Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL-blogi. Saatavilla: <https://blogi.thl.fi/miten-koronaepidemia-on-vaikuttanut-vaeston-hyvinvointiin-ja-elinoloihin/>, Viitattu 18.06.2020.
- Kim, Heejung, Sherman, David & Taylor, Shelley (2008) "Culture and social support". *American Psychologist* 63:6, 518–526.
- Lammi-Taskula, Johanna (2020) "Minkälaisia tuen tarpeita suomalaisilla lapsiperheillä on?" Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL-blogi. Saatavilla: <https://blogi.thl.fi/minkalaisia-tuen-tarpeita-suomalaisilla-lapsiperheilla-on/>, Viitattu 26.05.2020.
- Mannheim, Karl (1952 [1928]) "The Problem of Generations". Teoksessa Karl Mannheim: *Essays on the Sociology of Knowledge*. Routledge, London, s. 276–320.
- McGuire, Nicola, Melville, Craig, Karadzhev, Dimitar & Gumley, Andrew (2020) "She is more about my illness than me": A qualitative study exploring social support in individuals with experiences of psychosis". *Psychosis* 12:2, 128–138.
- Milner, Allison, Krnjacki, Lauren, Butterworth, Peter & LaMontagne, Anthony (2016) "The role of social support in protecting mental health when employed and unemployed: A longitudinal fixed-effects analysis using 12 annual waves of the HILDA cohort". *Social Science & Medicine* 153, March, 20–26.
- Nylund, Marianne (2005) "Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä". Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino, Tampere, s. 195–213.
- Oinas, Tomi (2010) *Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Paju, Petri (2020) "Paikoiltaan siirretty arki: koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään". Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu, 2/2020. Saatavilla: <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf> Viitattu 18.7.2020.
- Park, Juyoung, Tolea, Magdalena I., Arcay, Victoria, Lopes, Yve & Galvin, James E. (2019) "Self-efficacy and social support for psychological well-being of family caregivers of care recipients with dementia with Lewy bodies, Parkinson's disease dementia, or Alzheimer's disease". *Social Work in Mental Health* 17:3, 253–278.
- Patton, Michael (2002) *Qualitative Research and Evaluation Methods*, California: Thousand Oaks, Sage.
- Rains, Stephen & Keating, David (2011) "The Social Dimension of Blogging about Health: Health Blogging, Social Support, and Well-being". *Communication Monographs* 78:4, 511–534.
- Reblin, Maija & Uchino, Bert (2008) "Social and Emotional Support and its Implication for Health". *Current Opinion in Psychiatry* 21:2, 201–205.

- Saltzman, Leia, Hansel, Tonya & Bordnick, Patrick (2020) "Loneliness, Isolation, and Social Support Factors in Post-COVID-19 Mental Health". *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 12:1, 55–57.
- Shensa Ariel, Sidani Jaime, Lin, Yi Liu, Bowman Nicholas & Primack Brian (2016) "Social Media Use and Perceived Emotional Support Among US Young Adults". *Journal of Community Health*. 41, 541–549.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (2018) *Tasa-arvobarometri 2017*, Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- SOSTE – Suomen sosiaali ja terveys ry (2020) "Ennakotieto Sosiaalibarometri 2020: Koronaepidemia kärjistännyt toimeentulo-ongelmia". Saatavilla: <https://www.soste.fi/uutinen/ennakotieto-sosiaalibarometri-2020-koronaepidemia-karjistanyt-toimeentulo-ongelmia/> Viitattu 8.6.2020.
- Suomen Monikkoperheet ry (2020) "Kotipalvelua tarvitaan myös koronarajoitusten aikana perheiden tueksi". Tiedote 11.6.2020. Saatavilla: <https://www.suomenmonikkoperheet.fi/uutinen/kotipalvelua-tarvitaan-myos-koronarajoitusten-aikana-perheiden-tueksi/> Viitattu 18.7.2020.
- Uchino, Bert, Trettervik, Ryan, Kent de Grey, Robert, Cronan, Sierra, Hogan, Jasara & Baucom, Brian (2018) "Social support, social integration, and inflammatory cytokines: A meta-analysis". *Health Psychology* 37:5, 462–471.
- Walther, Joseph & Boyd, Shawn (2002) "Attraction to computer-mediated social support". Teoksessa Carolyn Lin & David Atkin (toim.) *Communication technology and society: Audience adoption and uses*. Cresskill, NJ, Hampton Press, s. 153–188.
- Wang, Cuiyan Pan, Riyu, Wan, Xiaoyang, Tan, Yilin, Xu, Linkang, Ho, Cyrus & Ho, Roger (2020) "Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China". *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17:5, 2–25.
- Wang, Jingyi, Mann, Farhana, Lloyd-Evans, Brynmor, Ruimin, Ma & Johnson, Sonia (2018) "Associations between loneliness and perceived social support and outcomes of mental health problems: a systematic review". *BMC Psychiatry* 18:156, 2–16.
- Williams, Philippa, Barclay, Lesley & Schmied, Virginia (2004) "Defining social support in context: A necessary step in improving research, intervention and practice". *Qualitative Health Research* 14:7, 942–960.
- Zechner, Minna & Romakkaniemi, Marjo (2020) "Kriisissä hyvinvointivaltion merkitys korostuu". *Janus* 28:2, 113–114.